

NAAR EEN HERIJKING VAN DE BELGISCHE
VEILIGHEIDSARCHITECTUUR

NAAR EEN HERIJKING
VAN DE BELGISCHE
VEILIGHEIDSARCHITECTUUR

Vaststellingen en aanbevelingen van de
Parlementaire onderzoekscommissie
Terroristische aanslagen

Dirk VAN DAELE
Lore MERGAERTS
(eds.)

Naar een herijking van de Belgische veiligheidsarchitectuur. Vaststellingen en aanbevelingen van de Parlementaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen
Dirk Van Daele en Lore Mergaerts (eds.)

© 2020 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

Cover: © Olivier Strebelle-SOFAM / BelgaImage, Jonas Roosens

ISBN 978-94-000-1126-7
D/2020/7849/25
NUR 824

Dit boek is eveneens beschikbaar op www.jurisquare.be

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

WOORD VOORAF

Voorliggend boek vloeit voort uit de studiedag die op 15 februari 2018 in Leuven werd georganiseerd door de Afdeling Strafrecht en Criminologie van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven, in samenwerking met het *Centre for Policing and Security*, de vijf Vlaamse Politiescholen en de Brusselse Politieschool. Deze studiedag was gewijd aan een analyse van het eindrapport van de onderzoekscommissie die door de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd ingesteld na de terroristische aanslagen van 22 maart 2016. De Parlementaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen diende niet alleen na te gaan of er sprake was van disfuncties bij politie, inlichtingendiensten en justitie, maar moest zich ook buigen over het crisisbeheer op de dag van de aanslagen. Ook het proces van radicalisering en de wijze waarop ons land de afgelopen jaren aandacht had besteed aan deze problematiek behoorde tot haar opdracht. Aangezien de door deze onderzoekscommissie gedane aanbevelingen de blauwdruk vormen voor een grondige herijking van de Belgische veiligheidsarchitectuur, kan het belang ervan moeilijk worden overschat.

In het eerste hoofdstuk schetst de voorzitter van de onderzoekscommissie – Patrick Dewael – een algemeen overzicht van de intense werkzaamheden, met bijzondere aandacht voor het maatschappelijk, politiek en juridisch ‘mijneveld’ waarin de onderzoekscommissie diende te functioneren. Vervolgens gaat Willy Bruggeman – een van de aan de onderzoekscommissie verbonden experts – in op de belangrijkste vaststellingen en aanbevelingen. In het lijvige derde hoofdstuk analyseert Dirk Van Daele – eveneens als expert betrokken bij de onderzoekscommissie – de complexe driehoeksverhouding tussen de inlichtingendiensten, de federale politie en het federaal parket. Mark Crispel toont vervolgens in het vierde hoofdstuk aan dat de door de onderzoekscommissie gedane aanbevelingen ook een belangrijke impact hebben op de lokale politie.

De door de onderzoekscommissie gedane vaststellingen en aanbevelingen zijn niet alleen voor België relevant, maar kaderen in een bredere Europese context. Enerzijds vereist de bestrijding van terrorisme immers welhaast per definitie een daadkrachtige grensoverschrijdende samenwerking, terwijl anderzijds meerdere lidstaten van de Europese Unie de afgelopen jaren werden geconfronteerd met terroristische aanslagen. Tegen die achtergrond gaat Dirk Van Daele in het vijfde hoofdstuk in op de kritieken die de Franse onderzoekscommissie uitte met betrekking tot de politieke en justitiële samenwerking tussen België en Frankrijk. Daarop aansluitend analyseert Cyrille Fijnaut in het zesde hoofdstuk de door de

Belgische onderzoekscommissie gedane aanbevelingen vanuit een breder vergelijkend perspectief. In het laatste hoofdstuk gaan Dirk Van Daele en Lore Mergaerts uitgebreid in op het rapport van de door het Europees Parlement ingestelde Bijzondere Commissie Terrorisme.

Leuven, oktober 2019

Dirk Van Daele
Lore Mergaerts

INHOUD

<i>Woord vooraf</i>	v
<i>Over de auteurs</i>	xv

Hoofdstuk I. Een terugblik op de werkzaamheden van de Parle- mentaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen	
Patrick DEWAELE	1

Hoofdstuk II. Een overzicht van de belangrijkste vaststellingen en aan- bevelingen van de Parlementaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen	
Willy BRUGGEMAN	5

I. Inleiding	5
II. De werking van de parlementaire onderzoekscommissie	6
II.1. Een gefaseerde aanpak	6
II.2. Een aantal algemene vaststellingen	8
III. De noodhulp	8
III.1. Een globale beoordeling	8
III.2. De noodhulp op de luchthaven van Zaventem en in de Brus- selse metro	9
III.3. Het optreden van de beheerscel van het Crisiscentrum	10
III.4. Het orgaan voor de coördinatie en de analyse van de drei- ging adviseert; het Crisiscentrum beslist	11
III.5. Een verbeterd ASTRID-netwerk voor de hulpdiensten	11
III.6. Een verhoogde zendcapaciteit voor de gsm-operatoren	12
III.7. De eerste zorg voor en de identificatie van de slachtoffers	12
IV. De hulpverlening aan de slachtoffers	13
V. De veiligheidsarchitectuur	15
V.1. De algemene vaststellingen	15
V.2. Het gevoerde beleid	17
V.3. De beeldvorming, de dreigingsanalyse en de veiligheids- maatregelen	18
V.4. Het informatiebeheer	19
V.5. De opsporing en vervolging van terroristische misdrijven	20
V.6. De strafuitvoering	22

V.7.	Het bestuurlijk optreden met het oog op preventie	23
V.8.	De internationale politie en justitiële samenwerking	24
VI.	Radicalisering	25
VI.1.	Een complex vraagstuk	25
VI.2.	De ‘grote moskee België’	26
VI.3.	Radicalisering in de gevangenissen	26
VI.4.	De impact van nieuwe technologieën	27
VI.5.	Overige aspecten	27
VII.	Algemeen besluit	27

**Hoofdstuk III. Een complexe driehoeksverhouding: de inlichtingen-
diensten, de federale politie en het federaal parket**

Dirk VAN DAELE	29

I.	Inleiding	29
II.	De inlichtingendiensten en de aanpak van het terrorisme	30
II.1.	Een tweeledig stelsel	30
II.2.	De vaststellingen met betrekking tot de Veiligheid van de Staat (VSSE)	33
II.2.1.	De beleidsmatige aansturing van de VSSE	33
II.2.2.	De interne organisatie van de VSSE	34
II.2.3.	De door de VSSE genomen initiatieven op het vlak van terrorismebestrijding	35
II.2.4.	De VSSE en de internationale samenwerking	38
II.2.4.1.	De bilaterale samenwerking met buiten- landse inlichtingendiensten	38
II.2.4.2.	De multilaterale samenwerking in het kader van de <i>Counter Terrorism Group</i>	39
II.2.5.	De onvoldoende sterke informatiepositie van de VSSE voorafgaand aan de aanslagen van 22 maart 2016	40
II.3.	De vaststellingen inzake de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid (ADIV)	43
II.3.1.	De beleidsmatige aansturing en de interne organisa- tie van de ADIV	43
II.3.2.	De door de ADIV genomen initiatieven op het vlak van terrorismebestrijding	44
II.3.2.1.	De evolutie sinds 2012	44
II.3.2.2.	Het functioneren van de <i>Joint Cell Counter Terror</i>	45
II.3.2.3.	De meerwaarde van de ADIV	46
II.3.3.	De ADIV en de internationale samenwerking	47
II.3.4.	De onvoldoende sterke informatiepositie van de ADIV voorafgaand aan de aanslagen van 22 maart 2016	47

II.4.	De samenwerking tussen beide inlichtingendiensten	49
II.5.	De samenwerking tussen de inlichtingendiensten, de federale politie en de gerechtelijke overheden	50
II.5.1.	Problematische aspecten van de wettelijke regeling inzake de doorstroming van informatie.	50
II.5.1.1.	De gemeenrechtelijke regeling van artikel 29 Sv.	50
II.5.1.2.	De bijzondere regeling in artikel 19/1 van de wet van 30 november 1998	51
II.5.2.	De samenwerking tussen de inlichtingendiensten en de federale politie	53
II.5.3.	De samenwerking tussen de inlichtingendiensten en het federaal parket	54
II.5.3.1.	Een globale evaluatie van de samenwerking	54
II.5.3.2.	Het verlenen van technische bijstand in strafrechtelijke onderzoeken.	54
II.5.4.	De samenloop tussen een inlichtingenonderzoek en een strafrechtelijk onderzoek	56
II.6.	De belangrijkste aanbevelingen inzake de inlichtingendiensten	57
II.6.1.	Het nationaal strategisch plan voor inlichtingen	57
II.6.2.	Naar een gemeenschappelijk platform voor beide inlichtingendiensten	58
II.6.3.	Nood aan een eigentijds personeelsbeleid	60
II.6.4.	Ruimere bevoegdheden voor de Veiligheid van de Staat	61
II.6.5.	Een meer evenwichtige verhouding tussen de inlichtingendiensten en de gerechtelijke overheden	61
III.	De opsporing van terroristische misdrijven door de federale politie	62
III.1.	De algemene vaststellingen inzake de federale politie	62
III.1.1.	Een onvoldoende geïntegreerde werking	62
III.1.2.	De te sterke nadruk op het consensusmodel	64
III.1.3.	Een gebrek aan personeelscapaciteit	65
III.2.	De vaststellingen met betrekking tot de Algemene directie gerechtelijke politie	66
III.2.1.	De verhouding tussen het centrale en het gedeconcentreerde niveau: een discrepantie tussen theorie en praktijk	66
III.2.2.	Het functioneren van de centrale terrorisme-eenheid	67
III.2.3.	Het functioneren van de vijf gespecialiseerde gedeconcentreerde gerechtelijke directies	70
III.3.	De belangrijkste aanbevelingen ten aanzien van de federale politie.	73
III.3.1.	De federale politie als hiërarchische organisatie.	73

III.3.2.	Naar een meer gestroomlijnde verhouding tussen het centrale en het gedeconcentreerde niveau	74
III.3.2.1.	Een coherente visie gesteund op fundamentele uitgangspunten	74
III.3.2.2.	De stroomlijning van de gerechtelijke pijler	75
III.3.2.3.	De reorganisatie van de Directie van de bestrijding van de zware en georganiseerde criminaliteit	75
III.3.3.	De optimalisering van de werking van de gespecialiseerde gerechtelijke directies	76
III.3.4.	De afstemming tussen het bestuurlijk en gerechtelijk optreden	77
III.3.4.1.	De geïntegreerde werking van de bestuurlijke en gerechtelijke pijler	77
III.3.4.2.	De revitalisering van de programmawerking	79
IV.	Het federaal parket en de uitoefening van de strafvordering in terrorismezaken	80
IV.1.	De centrale positie van het federaal parket bij de bestrijding van terrorisme	80
IV.2.	Het gebrek aan voldoende researchcapaciteit voor het federaal parket	81
IV.2.1.	Het model van gereserveerde researchcapaciteit: theorie versus praktijk	81
IV.2.2.	Het onvoldoende daadkrachtig optreden van de directeur-generaal gerechtelijke politie	83
IV.2.3.	De problemen bij de geschillenregeling inzake vorderingen van gerechtelijke politie	84
IV.3.	De verhouding tussen het federaal parket en de Onderzoeksafdeling terrorisme van de Brusselse federale politie	86
IV.4.	De seponering van gefederaliseerde strafzaken	88
IV.5.	De belangrijkste aanbevelingen met betrekking tot de uitoefening van de strafvordering in terrorismezaken	89
IV.5.1.	Een vaste researchcapaciteit voor het federaal parket	89
IV.5.2.	Een adequate geschillenregeling inzake vorderingen van gerechtelijke politie	90
IV.5.3.	Naar een verantwoorde prioriteitenstelling	91
IV.5.3.1.	De uitgangspunten	91
IV.5.3.2.	De oprichting van <i>Joint Intelligence Centres</i>	92
IV.5.3.3.	De oprichting van <i>Joint Decision Centres</i>	93
IV.5.4.	De opvolging van geseponeerde dossiers	95
V.	Enkele afrondende beschouwingen	96

Hoofdstuk IV. De impact van de vaststellingen en aanbevelingen van de Parlementaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen op de lokale politie

Mark CRISPEL	99
I. Inleiding: een complexe vraag	99
II. Het dreigingsniveau en de Algemene Directie Crisiscentrum	101
III. Complexiteit en cycli	104
IV. Hoe moet het voor de lokale politie verder na dit rapport?	104
V. Wat meer druk op de ketel	107
VI. De positie van de korpschef	108
VII. Schaalgrootte, optimalisatie, samenwerking, associaties en fusies	109
VIII. Cultuur	110
IX. Besluit	111

Hoofdstuk V. De politieke en justitiële samenwerking tussen België en Frankrijk bij de bestrijding van terrorisme: een evaluatie van de door de Franse onderzoekscommissie geformuleerde kritieken

Dirk VAN DAELE	113
I. Inleiding	113
II. De anti-terroristische actie te Verviers op 15 januari 2015	114
III. De politieke informatie-uitwisseling tussen België en Frankrijk met betrekking tot Salah Abdeslam	115
III.1. De door de Franse onderzoekscommissie geformuleerde kritieken	115
III.2. De door België gedane internationale signaleringen lastens Salah Abdeslam	116
III.2.1. De signalering op grond van artikel 36-2 SIS II-Besluit	116
III.2.2. Geen signalering op grond van artikel 36-3 SIS II-Besluit	118
III.2.3. De Interpol-signalering	118
III.3. De Belgische reactie op de door de Franse <i>gendarmerie</i> te Cambrai uitgevoerde controle op 14 november 2015	119
IV. De Belgisch-Franse samenwerking na de terroristische aanslagen te Parijs op 13 november 2015	121
V. Epiloog	122

Hoofdstuk VI. De vaststellingen en aanbevelingen van de Parlementaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen in vergelijkend perspectief

Cyrille FIJNAUT	125
I. De relevantie van een vergelijkend perspectief	125
II. De complicaties van de vergelijking op het niveau van de onderzoeken en de onderzoeksrapporten	128
III. De complicaties van de vergelijking op het niveau van de vaststellingen en aanbevelingen	132
IV. De kwestie van het informatiebeheer	134
V. De kwestie van de verhouding tussen inlichtingenwerk en opsporing ..	136
VI. De kwestie van de werking van de internationale samenwerking	138
VII. Enkele afrondende beschouwingen	140

Hoofdstuk VII. Terrorismebestrijding in het spanningsveld tussen de nationale en Europese rechtshandhaving: het rapport van de Bijzondere Commissie Terrorisme van het Europees Parlement

Dirk VAN DAELE en Lore MERGAERTS	143
I. De opdracht van de Bijzondere Commissie Terrorisme	143
II. Naar een meer samenhangend en geïntegreerd Europees antiterrorismebeleid	146
III. De optimalisering van de Europese informatiehuishouding	149
III.1. Fragmentatie op nationaal en Europees niveau	149
III.2. De interoperabiliteit van de Europese informatiesystemen	152
III.2.1. Van embryonaal voorstel naar de verordeningen van 20 mei 2019	152
III.2.2. Interoperabiliteit: een multidimensionaal begrip	155
III.2.3. Het Europees zoekportaal	156
III.2.4. Het gemeenschappelijk identiteitsregister	158
III.2.4.1. De kenmerken van het gemeenschappelijk identiteitsregister	158
III.2.4.2. De toegang tot het gemeenschappelijk identiteitsregister met het oog op identificatie ..	159
III.2.4.3. De toegang tot het gemeenschappelijk identiteitsregister met het oog op het voorkomen, opsporen en onderzoeken van (terroristische) misdrijven	160
III.2.5. De detector van meerdere identiteiten	161
III.2.6. De gezamenlijke dienst voor biometrische matching ..	163
IV. De intensivering van de informatie-uitwisseling tussen de lidstaten ...	164
IV.1. Een sterkere nationale informatiepositie als noodzakelijke voorwaarde	164

IV.2.	De uitwisseling van informatie tussen inlichtingendiensten en rechtshandhavingsautoriteiten	165
IV.3.	De nood aan meer systematische en proactieve informatie-uitwisseling tussen de lidstaten.....	168
IV.4.	De versterking van de rol van de EU-agentschappen bij de Europese informatie-uitwisseling.....	169
IV.4.1.	Het uitgangspunt	169
IV.4.2.	De verdere uitbouw van Europol.....	170
IV.4.3.	De versterking van de informatiepositie van Frontex ..	172
V.	De verdere uitbouw van de Europese operationele samenwerking inzake terrorismebestrijding	174
VI.	Besluit	176

OVER DE AUTEURS

- Willy Bruggeman: voorzitter Federale politieraad, hoogleraar Benelux Universitair Centrum, expert Parlementaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen
- Mark Crispel: korpschef lokale politie zone Zennevallei
- Patrick Dewael: voorzitter Parlementaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen
- Cyrille Fijnaut: emeritus gewoon hoogleraar KU Leuven en Tilburg University
- Lore Mergaerts: wetenschappelijk medewerker Leuvens Instituut voor Criminologie KU Leuven
- Dirk Van Daele: gewoon hoogleraar Instituut voor Strafrecht en Leuven Instituut voor Criminologie KU Leuven, expert Parlementaire onderzoekscommissie Terroristische aanslagen

